

У поданих нижче анекдотах про швабів знаходить підтвердження ідея про те, що стереотипи – це узагальнене уявлення про фізичний, моральний, розумовий стан і поведінку представників різних етнічних груп. До того ж ці уявлення, на думку О. Фролової, структуруються в стереотипі таким чином:

1. Ядро формують уявлення про зовнішність, історичне минуле, особливості способу життя, трудові навички, напр.: *Wie nennt man im Schwabenland einen gutaussehenden, attraktiven Mann?* – Tourist [11]. У прикладі висловлюється твердження про те, що симпатичний чоловік у Швабії не є місцевим, а отже узагальнюється стереотип про непривабливий зовнішній вигляд швабів. Для посилення негативного враження про швабів і створення образності їх порівнюють з мавпами, напр.: *Was kommt dabei raus, wenn man einen Schwaben mit einem Affen kreuzt? Noch ein Schwabe* [11].

Оскільки однією з функцій стереотипів є економія зусиль у повсякденному мисленні [5], тому несхвальне ставлення до представників певної етнічної групи розповсюджується навіть на місця їхнього побутування – вокзал, напр.: *Was ist das Schönste am Stuttgarter Hauptbahnhof?* – Der Schnellzug nach Karlsruhe [11]. Можна висловити припущення, що кубічні форми будівлі вокзалу в Штуттгарті не сприймається як витвір мистецтва, тому вважається за краще залишити місто на швидкісному потязі.

2. Периферія представлена мінливими судженнями про моральні й комунікативні характеристики швабської етнічної спільноти, напр.: *Ein schwäbisches Ehepaar wandert durch die Alpen und fällt in eine Gletschespalte. Am nächsten Tag hören sie eine Stimme von oben rufen: «Hallo, hier ist das Rote Kreuz» Darauf ruft der Schwabe zurück: «Mir gäbet nix!»* [11] У поданій ситуації увага акцентується на скнарості та інтровертності швабів. Таке враження складається з того, що представники даної спільноти, опинившись в загрозовій ситуації, сприймають представників Червоного Хреста не як рятувальників, а як збирачів пожертви.

Подані вище приклади переконливо доводять існування у німецькому етносі автостереотипів. Аналізовані стереотипи є ментальними утвореннями, які мають структуру і вербалізуються у німецькому фольклорі. Саме у таких формах народної творчості прослідковується афективний компонент автостереотипу, який виражає негативне ставлення до швабської етнічної спільноти. Перспективним напрямом дослідження видається опис автостереотипів, які виникли в післявоєнний період у мешканців західної та східної частин Німеччини.

Література:

1. Гнатенко П. И. Этнические установки и этнические стереотипы / П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. – Днепропетровск, 1995. – 200 с.
2. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности / Г. У. Солдатова. – М. : Смысл, 1998. – 389 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : Підручник. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
4. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология : учебник для студ. вузов / Т. Г. Стефаненко. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 368 с.
5. Фролова О. В. Етнічні стереотипи в комунікативному полі особистості : монографія / Ольга Фролова ; Бердян. держ. пед. ун-т. – Бердянськ : БДПУ, 2014. – 135 с.
6. Гнатенко П. И. Этнические установки и этнические стереотипы / П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. – Днепропетровск, 1995. – 200 с.
7. Боровикова В. Г. Стереотипы культурной перцепции / В. Г. Боровикова // Вестник Брянского государственного университета : РИО БГУ, 2010. – № 2. – С. 140–142.
8. Лукичева М. В. Языковые этнические авто- и гетеростереотипы (на материале немецкого и русского языков) / М. В. Лукичева, Е. С. Лобова // Иностранные языки и межкультурная коммуникация: роль и место в современном образовании: материалы Международной научно-практической конференции Абакан, 17-19 ноября 2011 / отв. ред. И. П. Амзаракова – Абакан : Изд-во ФГБОУ ВПО «Хакасский гос. университет им. Н. Ф. Катанова», 2011. – С. 191–197.
9. Szarota T. Zur Genese des Begriffs «Der deutsche Michel» – Режим доступу : www.rcin.org.pl.
10. Мельникова Е. В. Культура и традиции народов мира / Е. В. Мельникова. – М. : Диалог культур, 2006. – 303 с.
11. Witze. – Режим доступу : www.die-besten-witze.blogspot.com.

УДК 811.161.2+811.112.2

Х. Ю. Дяків,

Національний університет імені Івана Франка, м. Львів

КОМУНІКАТИВНІ ДЕВІАЦІЇ В ІНТЕРВ'Ю НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

У статті проаналізовано особливості комунікативних девіацій на матеріалі інтерв'ю українських і німецьких інтернет-видань. Встановлено основні типи девіацій – з позиції адресанта й адресата, визначено їх особливості в обох лінгвокультурах.

Ключові слова: комунікативні девіації, інтерв'ю, українська преса, німецька преса.

КОМУНІКАТИВНЫЕ ДЕВИАЦИИ В ИНТЕРВЬЮ НА МАТЕРИАЛЕ НЕМЕЦКОЙ И УКРАИНСКОЙ ПРЕССЫ

В статье проанализированы особенности коммуникативных девиаций на материале интервью украинских и немецких интернет-изданий. Установлены основные типы девиаций – с позиции адресанта и адресата, определены их особенности в обеих лингвокультурах.

Ключевые слова: коммуникативные девиации, интервью, украинская пресса, немецкая пресса.

COMMUNICATIVE DEVIATIONS IN THE INTERVIEWS AS BASED ON THE MATERIAL OF UKRAINIAN AND GERMAN PRESS

The article presents an analysis of the problem of the communicative failures (communicative deviations). Modern linguistic research focuses primarily on the study of the communication, cognitive-discursive phenomena and organization of communicative genres. The study of communication failures is an topical problem in the research of communicative linguistics, especially on such material as mass media interviews. Deviation is a natural control factor and a positive factor for communication. Two approaches should be applied towards speech deviation aspect of analysis: normative – as isolating and objective criterion – for research proper, in the another typology – a priori (usual) and a posteriori (current) criteria. Perceived deviations are divided into inten-

tional and unintentional. Especially important is the classification of deviations related to language or communicative competence of speakers. In this paper it is exemplified by samples of communicative failures (communicative deviations) taken from Ukrainian and German internet editions «Ukrainian Pravda» and «Der Spiegel». The interviews as example of cooperative communication, the types and features of communication deviations are analysed from the viewpoint of an interviewer and an addressee. The texts of the internet resources are mostly edited and proofread, therefore lingual or speech deviations are of rare occurrence. However, in the texts of this kind appear communicative deviations proper on the level of correspondent's strategy for the conduction of the interview, or on the level of the absence of similar beliefs of communication participants concerning a certain theme.

Key words: *communicative deviations, interview, Ukrainian press, German press.*

Сучасні лінгвістичні розвідки спрямовані здебільшого на дослідження живого мовлення, когнітивно-дискурсивних феноменів, комунікативної організації мовленнєвих жанрів, серед яких вивчення комунікативних невдач в українській і німецькій мовах належить до актуальних і мало досліджених проблем комунікативної лінгвістики, особливо на такому матеріалі ЗМІ як інтерв'ю. Явище невдач чи помилок досліджують у філософії, логіці, психології, психотерапії, методиці викладання мови, міжкультурній комунікації, у культурі мовлення тощо. У лінгвістиці явище комунікативних невдач досліджували О. Руда, Н. Печко, О. Калита, С. Почепинська, Ф. Бацевич, Б. Городецький, І. Кобозева, І. Сабурова, О. Єрмакова, В. Девкін, Ю. Апресян, В. Виноградов, Т. Булигіна, О. Герасименко, О. Мільченко, А. Черненко, Л. Нефедова, А. Шмельов, О. Падучева, Н. Арутюнова, Ю. Сорокін, О. Земська, О. Кукушкіна, А. Габідулліна, Н. Формановська та Л. Славова.

Виявлення особливостей комунікативних невдач в українських і німецьких інтерв'ю – мета статті, яка передбачає вирішення таких завдань: визначити теоретичні засади вивчення комунікативних девіацій; встановити особливості девіацій на основі емпіричного матеріалу; зіставити ці особливості в українській і німецькій мовах. Фактичний матеріал роботи становлять інтерв'ю інтернет-видань «Українська правда» та «Der Spiegel» за період січень – травень 2015 року загальним обсягом понад 200 тисяч слововживань.

Помилки – це частина лінгвістичної системи контролю, у межах якої їх і потрібно розглядати не як негативні факти функціонування, а як позитивний чинник з функцією зворотного зв'язку» [4, с. 6]. Ф. Бацевич вважає, що помилки є «одночасно важливим джерелом наших знань про мову й інструментом її дослідження» [2, с. 6]. За А. Пешковським [3], до мовленнєвих девіацій варто застосовувати два підходи: нормативний – як критерій виокремлення і об'єктивний – для власне дослідження. До згаданих дотичними є запропоновані Ф. Бацевичем підходи: апіорний (узувальний) і апостеріорний (актуальний) [1, с. 16]. Основним критерієм виокремлення девіацій вважається усвідомлюваність. Усвідомлювані девіації поділяються на умисні (у площині мовної гри) та неумисні. Особливо важливою вважаємо класифікацію девіацій, пов'язану з мовною або комунікативною компетенцією мовців [2, с. 32].

У даній статті розглядаємо комунікативні девіації з позиції як адресанта, так і адресата.

Непорозуміння з позиції адресанта зумовлені кількома чинниками, одним з яких є постановка мети журналіста – уточнити, перепитати, це певною мірою його тактика ведення інтерв'ю. Загалом така девіація спровокована попереднім висловлюванням адресата, яке було не надто вичерпним, неточним або ж узагалі навмисно завуальованим чи недоговореним. Отже, така девіація – це реакція адресанта з метою отримання повноти інформації:

– ... Втім, хоча контрсанкції РФ і не діють щодо Ісландії, наші бізнесмени практично не ведуть операцій з РФ, оскільки не отримують звіти грошей.

– **Що це значить – не отримують грошей?**

– Це пов'язано з затримками оплати з боку росіян. Ісландський бізнес скаржився, що ці затримки можуть складати навіть по кілька місяців. (<http://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/28/7033233/>)

SPIEGEL ONLINE: *Das Vertrauen, das Ihnen Springer stets vorenthielt, gewährte Ihnen schließlich Henri Nannen, indem er Sie zum Leiter seiner neuen Journalistenschule ernannte mit den Worten: «Der Schneider ist zwar ein arschloch, aber er ist der Einzige, der das kann.» Ein Kompliment?*

Schneider: *Wir waren zwei arrogante Pinsel, die einander respektierten. Er wusste, dass mir diese Position sozusagen auf den Leib geschrieben war.* (<http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/wolf-schneider-interview-ueber-autobiografie-a-1030521.html>)

Метою перепитування журналіста може бути не тільки власне несприйняття або нерозуміння ситуації, а бажання розтлумачити її широкому колу читачів, зробити доступнішою:

– ...Тоді створюється нове покоління дослідників, які можуть працювати на рівні ключових лабораторій.

– **Коли ви кажете «ключові лабораторії», я вас розумію. Але читач мене питає: що це означає?**

– Це місце концентрації фінансів, інтелекту і управлінських рішень... (http://life.pravda.com.ua/person/2015/04/9/192354/view_print/)

Цікавим прикладом таких девіацій є запитання журналіста, яке сформульоване як нерозуміння, здавалося б, звичного висловлення:

– **Після останньої нормандської зустрічі ви заявили, що «переговори були дуже важкими». Допоможіть, будь ласка, перекласти з дипломатичної на українську. Це означає «ні про що не домовилися»?**

– Ці переговори були, звичайно, не такими важкими, як у Мінську, оскільки в Мінську це було понад 18 годин, а в Берліні – тільки 5, але це була важка дискусія фактично з усіх питань. Нам вдалося досягти декількох домовленостей. Зараз подивимося, як вони будуть виконуватись... (http://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/17/7032991/view_print/)

У вище запропонованому прикладі журналіст просить адресата витлумачити для загалу і прокоментувати висловлення «переговори були дуже важкими», даючи також і власну інтерпретацію – «ні про що не домовилися». У такий спосіб адресант натякає на невдалі переговори, але все-таки намагається зрозуміти позицію і бачення адресата щодо цього питання.

Окремо варто виділити девіації, у яких кореспондент з тих чи інших причин не реагує на запитання або коментар адресата, а йде за власною концепцією ведення інтерв'ю, намагаючись отримати якомога більше інформації від співрозмовника:

Schneider: *Ich handele nach der von mir gepredigten Weisheit: Mit einem Erdbeben anfangen und langsam steigern. Ich beginne damit, dass ich mich erschießen wollte. Ganz schön als Einstieg, finden Sie nicht?*

SPIEGEL ONLINE: *Sie waren 20, es war der 7. Mai 1945, für Sie kein Tag der Befreiung...* (<http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/wolf-schneider-interview-ueber-autobiografie-a-1030521.html>)

Інший вид комунікативних невдач – це девіації з позиції адресата, які виникають, наприклад, у ситуації, коли адресат відповідає у формі запитання на запитання:

Manches sollten wir erhalten. Es wäre Wahnsinn, wenn eine ganze Periode Architekturgeschichte, die weltweit die Städte geprägt hat, verschwinden würde, weil man den Stil plötzlich hässlich findet. Es geht hier um eine grundlegende Frage: Erhalten wir Architektur, oder erhalten wir Geschichte?

Was ist Ihre Antwort? (<http://www.spiegel.de/spiegel/kulturspiegel/d-134347649.html>)

Також адресат демонструє здивування, не реагує або не хоче реагувати на натяки (Warum sollte sie? Reden wir über den gleichen Text?):

SPIEGEL ONLINE: Herr Prenzel, hat die ehemalige CDU-Bildungsministerin Annette Schavan sich schon bei Ihnen bedankt?
Prenzel: Warum sollte sie?

SPIEGEL ONLINE: Der Wissenschaftsrat, dem Sie vorstehen, hat Empfehlungen zur wissenschaftlichen Integrität vorgelegt. Darin steht, dass Hochschulen bei Fehlverhalten den Eindruck willkürlicher Entscheidungen vermeiden und über gemeinsame Standards nachdenken sollten. Schavans Fürsprecher hatten der Universität Düsseldorf im Plagiatsverfahren genau das vorgeworfen: dass sie willkürlich entscheide.

Prenzel: Reden wir über den gleichen Text? In unserem Papier geht es darum, wie man das Bewusstsein für eine Kultur der Redlichkeit und Qualität in der Wissenschaft schärfen kann. Wir zeigen dabei ein ganzes Spektrum von Fällen und Bereichen auf, in denen sich die Wissenschaft über gemeinsame Standards verständigen sollte. Um die in der öffentlichen Debatte so intensiv diskutierten Plagiate in Dissertationen geht es da nur am Rande, schon gar nicht speziell um den Umgang mit Doktorarbeiten von Politikern. (<http://www.spiegel.de/unispiegel/studium/wissenschaftsrat-will-zentrales-forum-bei-plagiatsfaellen-a-1031109.html>)

Інший аспект – це негативна відповідь адресата. З погляду комунікації і в плані структури жанру – це вдала секвенція питання – відповідь. Однак адресат не знає відповіді (повторює це тричі), хоча і намагається якось інтерпретувати своє бачення.

– Ісландія підтримала територіальну цілісність України на Генасамблеї ООН. Якою буде її позиція, якщо на розгляд асамблеї буде винесено питання направлення до України миротворців?

– **Я не знаю відповіді на це питання.** Ми підтримали територіальну цілісність України, оскільки порушення міжнародного права з боку Росії було безумовним. **Однак я не знаю, чи існує можливість виправити це порушення. Тому відповіді на це питання у мене немає.** (<http://www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/28/7033233/>)

Також адресат не впевнений у власній відповіді, тому й зволікає (але це може бути і..., zögert, im Grunde, Scham, hm):

– Доктор історичних наук – це ступінь чи звання?

– **Це ступінь, але це може бути і звання.** Захист дисертації магістерської і PhD – це два наукових ступені. Тобто, master – науковий ступінь, а PhD – дослідницький ступінь... (http://life.pravda.com.ua/person/2015/04/9/192354/view_print/)

«Sind Sie eine Frau?», fragt Diane Sawyer, Amerikas Interview-Queen. Jenner zögert nur kurz. **«Im Grunde ja», sagt er. «Ich bin eine Frau.»** (<http://www.spiegel.de/panorama/leute/bruce-jenner-kim-kardashians-stiefvater-outet-sich-als-transsexual-a-1030615.html>)

SPIEGEL ONLINE: Aus Ihrem Gymnasium verschwanden die jüdischen Kinder und niemand fragte nach. Haben Sie irgendwann in Ihrem Leben so etwas wie Scham verspürt?

Schneider: Scham, hm. Bei mir war es schieres Entsetzen, als ich den Siegern glauben musste, was da an Gräueln geschehen war – und welches Monstrum Hitler war. Das Entsetzen plagt mich bis heute (<http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/wolfschneider-interview-ueber-autobiografie-a-1030521.html>)

Безумовно, тексти інтернет-видань є здебільшого відредагованими і вичитаними, а тому мовні чи то мовленнєві девіації у них не так часто трапляються. Однак в таких текстах виникають власне комунікативні девіації. Це зумовлено низкою причин, пов'язаних як з комунікантами, так і з ситуацією спілкування, а саме: на рівні стратегії кореспондента для ведення інтерв'ю (уточнення і переписування журналіста більше типові для українських інтерв'ю) або ж на рівні відсутності подібних уявлень комунікантів щодо певної тематики (запитання і нерозуміння адресата частотніші у німецьких інтерв'ю). Наявність комунікативних невдач у текстах інтерв'ю є природним явищем спілкування осіб з різним рівнем комунікативної компетенції.

Комунікативні девіації мають перспективи дослідження у сферах суб'єктивного сприйняття, комунікативного менеджменту, мистецтва контакту та маніпулятивних технологій впливу, а також у різноаспектних засобах масової інформації.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Коммуникативные девиации и условия успешности речевого жанра / Ф. С. Бацевич // Общие проблемы теории речевых жанров. – Саратов. – № 1(9), 2014. – С. 16.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології: Монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. – 236 с.
3. Пешковский А. М. Объективная и нормативная точка зрения на язык. Избранные труды / А. М. Пешковский. – М., 1959. – С. 50–62.
4. Nöth W. Errors as a Discovery Procedure in Linguistics / Nöth W. – IRAL, 1979. – V. 17. – P. 61–76.

Ілюстративний матеріал:

5. www.pravda.com.ua (з покликанням www.eurointegration.com.ua)
6. www.spiegel.de

УДК 81'42.133.1

К. П. Єсіпович,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ «ВАСАЛ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ ФОЛЬКЛОРНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено дослідженню лінгвокультурного концепту васал та особливостям його вербалізації у французькому фольклорному дискурсі. Проаналізовано мовні засоби об'єктивізації концепту та змодельовано його структуру.
Ключові слова: лінгвокультурний концепт, лінгвокультурна концептологія, фольклорний дискурс.

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТА «ВАССАЛ» ВО ФРАНЦУЗСКОМ ФОЛЬКЛОРНОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена исследованию лингвокультурного концепта вассал и особенностям его вербализации во французском фольклорном дискурсе. Проанализированы языковые средства объективации концепта и смоделирована его структура.

Ключевые слова: лингвокультурный концепт, лингвокультурная концептология, фольклорный дискурс.